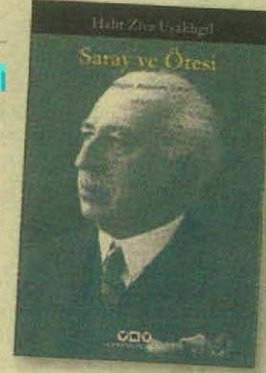

Çağdaş bir yazarın saray eleştirisi

Halit Ziya Uşaklıgil'in üç yıl süren **Osmanlı Sarayı** görevi sırasındaki anılarından oluşan Saray ve Ötesi isimli anı kitabı 79 yıl sonra, yazarın kendi Türkçesi ile yeniden yayımlandı.

DENİZ ÜLKÜTEKİN

23 Nisan'ı 24'üne bağlayan gece. On gündür İstanbul'u işgal altında tutan Avcı Taburları, II. Meşrutiyeti kökünden sallayacak bir ayaklanma içindeler. İstanbul'dan gelen "Meşrutiyet mahvoldu" yazılı bir telgrafla harekete geçen Selanik'teki Hareket Ordusu şehre adım atıyor. Davutpaşa, Taşkılla ve Taksim Kışlası'nda şafakın ilk ışıklarıyla birlikte başlayan çatışmalar, gün boyu kanlı bir şekilde sürecekti. İsyancıları şehirden tamamen temizleyen Hareket Ordusu iki günlük kuşatmanın ardından Payitahtı ele geçirecekti. Halit Ziya'nın Osmanlı Hanedanı çevresindeki üç yılını anlattığı hatıratının hikâyesi de böylece başlayacaktı.

Türk edebiyatının yenilikçi akımı içerisindeki en önemli isimlerden biri olan Halit Ziya Uşaklıgil'in "Saray ve Ötesi" isimli hatırat kitabı ilk olarak 1940 yılında yayımlandı. 31 Mart Vakası olarak bilinen ve İstanbul'daki ayaklanmanın bastırılmasından sonra İttihat Terakki Cemiyeti'nin hükümet idaresini tamamen eline geçirmesiyle başlayan hikâyede Abdülhamit'in 33 yıllık padişahlığının sona erdirilmesi ile Uşaklıgil'in saray yılları yer alıyor. Abdülhamit'in yerine tahta geçirilen Sultan Reşat'ın başkatibi olarak tayin edilen Uşaklıgil, kendi anektodlarından anlaşıldığı kadarıyla bu görevde, tahta yeni oturan tecrübesiz sultana göz kulak olmak amacıyla da bulunuyordu.

Uşaklıgil bu kitabını üç yıl önce (1937'de) intihar eden oğlu Vedat'ın henüz çok sıcak olan acısının üzerine yazmıştı. Hatıratlarını paylaşırken, kronolojik bir tarih çalışması çabası içinde olmadığını söyleyen Uşaklıgil, kitabı "bundan otuz sene evvele ait levhalar" olarak da tanımlıyor.

Saray ve Ötesi kitabı Çırağan Sarayı yangını, Ahmet Samim'im öldürülmesi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile Prens Sabahattin hareketinin güçlenmesi, ordu içindeki muhafazakar "Halaskar Zabitân bizi kurtarsın" örgütlenmesi, Balkan Savaşları ve Selanik'te ev hapsinde

tutulan Abdülhamit'in İstanbul'a getirilmesi, Bulgar ordusunun Edirne işgali ve İstanbul'a yürüyüşü gibi, bir zamanların cihan imparatorluğunu acı sona götüren gelişmelere birinci ağızdan ve devlet ricalisi içinden bir tanıklık içeriyor. Öte yandan tanıklıklar sırf tarih kronolojisinin bilinen olaylarıyla sınırlı değil, aynı zamanda Halit Ziya Uşaklıgil'in zaviyesinden **Osmanlı Sarayı** eşrafı içindeki geleneksel yapı ve Genç Türk örgütlenmesinden gelen İttihatçılığın tez canlı ve idealist görüntüsü arasındaki tezatlıkları görebilmek açısından da faydalı.

SULTANLA SEYAHATLER

Uşaklıgil'in Sultan'la çıktığı seyahatler sırasında saray eşrafının özellikle de şehzadelerin eğitim seviyesine ait izlenimleri de kitapta yer buluyor. Bir Edirne seyahatinde Uşaklıgil yanına gelen yaşlıca bir şehzadenin sorusuyla şaşırıp kalır. Çünkü şehzade üzerinden geçtikleri Meriç Irmağı'nın Fırat'la nerede birleştiğini sormaktadır. Uşaklıgil önce imtihan edildiği şüpheye kapılır. Ancak bir Selanik yolculuğu sırasında bu kez genç bir şehzadenin Çanak-kale Boğazı'ndan çıkıldığı sırada, "şimdi Marmara Denizi'ne gireceğiz değil mi" sorusu üzerine Saray'da (Harbiye eğitim almış olanların dışındaki) şehzadelerin eğitimlerinin yetersiz olduğu düşüncesine kapılır. Ancak eğitimsizlik, saray eşrafının, milletin halinden bir haber yaşama geleneğiyle birleşince ortaya çıkan aşağılama dürtüsü Halit Ziya'yı bir hayli öfkeli edecektir.

Hakkını vermek gerekirse, Halit Ziya'nın düşünceleri, tanıklığının eseri olan tutarlı eleştirilere dayanıyor. Osmanlı Saltanatı'nın yıkılışını izleyen Halit Ziya'nın kişisel trajedilerle dolu hayatındaki önemli eserlerden olan *Saray ve Ötesi*, aynı zamanda İstanbul'a ait bir şehir kitabı olma özelliği de taşıyor. Tüm siyasi gerilim içinde, artık var olmayan Nişantaşı konakları veya Cuma selamlıklarına ait notları da bu kitapta bulmam mümkün. ■

Saray v,e Ötesi / Halit Ziya Uşaklıgil / Haz: Abdullah Uçman / YKY / 431 s. / Ocak 2019